

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС

ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ҚАРШИ МУҲАНДИСЛИК – ИҚТИСОДИЁТ ИНСТИТУТИ

«ИҚТИСОДИЁТ» ФАКУЛЬТЕТИ

“ИҚТИСОДИЁТ” кафедраси

5610100 - “Фермер хўжалигини бошқариш ва юритиш ”

**4 курс ФХБ - 444 гуруҳ талабаси Худойкулов Азизнинг “Қишлоқ хўжалиги
ишлаб чиқаришини ташкил этиш” фанидан**

РЕФЕРАТИ

*Мавзу: “Бозор муносабатлари шароитида фермер хўжаликларида ишлаб
чиқаришни интенсивлаштиришнинг иқтисодий самарадорлиги ва уни
ошириш йўллари”*

Топширди: ФХБ – 444 гуруҳ талабаси Худойкулов Азиз

Қабул қилди: “Иқтисодиёт” кафедраси к. ўқ. И.Нормамаатов

Қарши – 2016 йил

Қарши муҳандислик иқтисодиёт институти
Муҳандис техника факултети, “Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки қайта ишлаш” кафедраси 5610100 - “Фермер хўжалигини бошқариш ва юритиш ”
бакалавр таълим йўналиши талабаси Худойқулов Азизнинг рефератига

Тақриз

Реферат мавзуси; “Бозор муносабатлари шароитида фермер хўжаликларида ишлаб чиқаришни интенсифлаштиришнинг иқтисодий самарадорлиги ва уни ошириш йўллари

Реферат мавзусининг долзарблиги ва топшириққа мослиги; Мамлакатда олиб борилаётган иқтисодий ислохотлар, тармоқни модернизациялаш ҳамда техник ва технологик жиҳатдан янгилаш, таркибий жиҳатдан янгилаш, мамлакат ижтимолий иқтисодий сиёсатининг устувор йўналиши ҳисобланади. Шу сабабли қишлоқ хўжалигини интенсиф ривожлантириш, тармоқда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни ҳам миқдор жиҳатидан ҳам сифат жиҳатининг кўпайтириш бугунги куннинг долзарб масаласи ҳисобланади. Тармоқни интенсифлаштириш бугунги глобал инқирознинг иккинчи тўлқинланиш даврида, аҳоли ва саноатнинг қишлоқ хўжалиги товар маҳсулотига бўлаган ошиб бораётган талабини қондиришнинг муҳим йўли саналади. Шу сабабли ушбу мавзу долзарб саналади.

Реферат ёзма изоҳ ва график материалларининг таркиби ва бажарилиш сифати; Реферат иши кириш, бешта режа, хулоса ва таклифлар ҳамда фойдаланилган адабиётлар рўйхатидан иборат бўлиб, мавзу назарий ва амалий жиҳатдан тўла ёритилган. Талаба фермер хўжалиги маълумотлари асосида таҳлилий усуллар ёрдамида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини интенсифлаштиришнинг назарий ва амалий жиҳатларини тўла ёритишга ҳаракат қилган.

Реферат ишда илмий манбалар, фан техника ютуқлари ва илғор тажриба натижаларидан фойдаланилганлиги; талаба ушбу Рефератни ёзишда Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари, Вазирлар маҳкамасининг қарорлари ва бошқа локал ҳужжатлар, ҳамда фан техниканинг энг сўнги ютуқлари ҳамда илғорлар тажрибасидан фойдаланган.

Рефератнинг ижобий томонлари; Рефератда фикр ва тавсиялардан қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида фойдаланилса, тармоқ ишлаб чиқаришини интенсифлаштиришга эришилади, ҳамда тармоқнинг иқтисодий самарадорлиги ошади, пировардидла аҳолининг турмуш даражаси яхшиланиб, халқ фаровонлигига янада эришилади.

Рефератнинг баҳоси(максимал баҳо -100 балл); Рефератни 86 балл билан баҳолайман

Реферат раҳбари:

Нормаматов Ихтияр
Бахтиярович
“Иқтисодиёт”
кафедраси катта ўқитувчиси

ҚАРШИ МУҲАНДИСЛИК ИҚТИСОДИЁТ ИНСТИТУТИ

ИҚТИСОДИЁТ ФАКУЛЬТЕТИ

Муҳандис техника факултети, “Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки қайта ишлаш” кафедраси 5610100 - “Фермер хўжалигини бошқариш ва юритиш ” бакалавр таълим йўналиши талабаси Худойқулов Азизнинг рефератига

Т А Қ Р И З

Реферат мавзуси: “Бозор муносабатлари шароитида фермер хўжаликларида ишлаб чиқаришни интенсифлаштиришнинг иқтисодий самарадорлиги ва уни ошириш йўллари

Реферат мавзусининг долзарблиги ва топшириқга мослиги Фермер хўжаликларини ривожлантиришда юзага келаётган энг муҳим муаммолардан бири – уларни моддий-техник жиҳатдан таъминлашда намоён бўлмоқда. Мамлакатимиз Президентимиз И.А.Каримов таъкидлаганларидек, «Хозирги вақтда фермер хўжаликлари қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришини ташкил этишнинг энг самарали шакли эканини ҳаётнинг ўзи тасдиқлаб бермоқда. Юртимизда фермер хўжаликларини моддий-техник таъминлаш ва молиялаш бўйича бозор иқтисодиёти тамойилларига тўла жавоб берадаган ишончли тизим ва механизмлар шакллантирилди ва муваффақиятли фаолият кўрсатмоқда Ушбу муаммолар мавжудлиги боис, қишлоқ хўжалиги моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланишни такомиллаштириш Рефератнинг долзарблигини белгилайди

Рефератнинг ёзма изоҳ ва график материалларининг таркиби ва бажарилиш сифати Реферат 5 та режа ҳар бир режани қамраб олувчи саволлар, хулоса ва таклифлар фойдаланилган адабиётлар руйхатида иборат

Рефератда илмий манбалар, фан-техника ютуқлари ва илғор тажриба натижаларидан фойдаланганлиги Ўзбекистон Республикаси Қонунларидан, Президент асарларидан ва фармонларидан, Вазирлар Маҳкамаси Қарорларидан, илмий адабиётлардан, фан техника тараққиёти ютуқларидан, интернет маълумотларидан кенг фойдаланган.

Рефератнинг ижобий томонлари Реферат аниқ фермер хўжалагининг маълумотлари асосида ёзилган ва таҳлил қилинган.

Рефератнинг баҳоси (максимал баҳо-100) 87 балл (87%)

Такризчи:

З.Рўзиев

(имзо)

(фамилияси, исми, шарифи)

«_____» _____ 2016 йил

Мундарижа РЕЖА

- 1. Кириш**
- 2. Ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш тўғрисида тушунча унинг иқтисодий моҳияти.**
- 3 Ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришнинг асосий омиллари.**
- 4 Фермер хўжалигини ташкил этилиши, жойлашган ўрни, ихтисослашуви ва ишлаб чиқариш омиллари билан таъминланиш ҳолати**
- 5 Фермер хўжалигида маҳсулот ишлаб чиқаришига таъсир этувчи омиллар ва мааҳсулот ишлаб чиқариш динамикаси ўзгаришлари таҳлили**
- 6. Қишлоқ хўжалигини модернизациялаш, уни техник ва технологик янгилаш тармоқни интенсив ривожлантиришнинг асоси.**
- 7.Хулоса**
- 8.Фойдаланилган адабиётлар**

Кириш

Мавзунинг долзарблиги: Қишлоқ хўжалиги – Ўзбекистон иқтисодиётининг муҳим тармоғи ҳисобланади. Бу тармоқ мамлакат аҳолисининг озиқ-овқат маҳсулотларига, қайта ишлаш саноати тармоқларини эса хомашёга бўлган талабини қондиради. Озиқ-овқат маҳсулотларининг 90 фоизига яқини аграр сектор тармоқларида тайёрланади. Қишлоқ хўжалиги истеъмол бозорига барча турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари ҳамда пахтани қайта ишлаш, ёғ-мой саноатига хомашё етказиб бериши билан бирга, қишлоқ хўжалиги машинасозлиги, кимё саноати ва бошқа саноат тармоқлари маҳсулотлари учун кафолатли бозор бўлиб ҳам ҳисобланади. Қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш, фермер хўжаликларига бириктирилган ер участкаларини оптималлаштириш, пахта ва ғалланинг харид нархларини ошириш бўйича амалга оширилаётган изчил ишлар натижасида иқтисодиётимизнинг аграр секторига таркибий сифат ўзгаришлари юз бермоқда

Пахта ва ғалла каби стратегик муҳим қишлоқ хўжалиги экинлари билан бир қаторда, мева-сабзавотчилик, чорвачилик, паррандачилик ва балиқчилик соҳаларида ҳам ишлаб чиқариш ҳажми сезиларли даражада ўсди, қайта ишлаш тармоқлари ва ички бозорни сут, гўшт, картошка, сабзавот каби энг муҳим озиқ-овқат ҳамда бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари билан янада кўпроқ тўлдириш учун мустаҳкам хомашё базаси яратилмоқда.

Ҳозирги мураккаб иқтисодий жараёнлар шароитида аҳолини ошиб бораётган эҳтиёжларини янада тўлароқ қондириш учун аграр соҳада кенгайтирилган такрор ишлаб чиқаришни янада такомиллаштириш, тармоқда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар ва улардан олинган даромадларни муттасил ошиб боришини таъминлаш муҳим аҳамият касб этади.

Шунинг учун ҳам Президентимиз И.А.Каримов бугунги глобаллашув шароитида мамлакат иқтисодиётини рақобатбардошлигини ва унинг халқаро майдондаги нуфузини ошириш, жаҳон аренасида ўз ўрнига эга бўлиши учун мамлакатда аграр соҳани тубдан ислоҳ қилиш ва модернизациялаш, уни замонавий технологиялар билан таъминлаш, кўп тармоқли фермер хўжаликларини ташкил қилиш зарурлигини кўрсатиб берди. Шунинг учун ҳам уш бу мавзу долзарбдир.

Мавзунинг мақсад ва вазифалари: Мавзунинг мақсади, бугунги мураккаб иқтисодий жараёнлар шароитида мамлакат қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини замонавий технологиялар билан қуроллантириш ва шу асосда маҳсулот ишлаб чиқариш миқдори ва сифатини ошириш, тармоқда кенгайтирилган такрор ишлаб чиқаришни ривожлантириш бўйича илмий асосланган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

- Мақсадга эришиш учун қуйидаги вазифаларни бажаришни режалаштирганмиз;
- Ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришнинг назарий ва илмий асосларини ўрганиш
 - Ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш тўғрисида тушунча унинг иқтисодий моҳиятини аниқлаш.
 - Ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришнинг асосий омиллари аниқлаш
 - Ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришнинг кўрсаткичлари тизимини ўрганиш.
 - Фермер хўжалигида ишлаб чиқариш омилларидан фойдаланиш ҳолати ва маҳсулот ишлаб чиқариш динамикаси ўзгаришларини таҳлил қилиш
 - Фермер хўжалигини ташкил этилиши, жойлашган ўрни, ихтисослашуви ва ишлаб чиқариш омиллари билан таъминланиш ҳолатини ўрганиш
 - Фермер хўжалигида маҳсулот ишлаб чиқаришига таъсир этувчи омиллар ва маҳсулот ишлаб чиқариш динамикаси ўзгаришлари таҳлил қилиш
 - Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида фермер хўжалигини интенсивлаштиришнинг иқтисодий самарадорлигини ошириш йўлларини кўрсатиб бериш.
 - Қишлоқ хўжалигини модернизациялаш, уни техник ва технологик янгилаш тармоқни интенсив ривожлантиришнинг асоси эканлигини илмий жиҳатдан асослаш

-Қишлоқ аҳолисини ижтимоий иқтисодий ривожланишини таъминлаш-фермер хўжалиги ишлаб чиқаришини интенсивлантириш асоси эканлиги илмий жиҳатдан асослаб бериш
-Қишлоқ хўжалигини модернизациялаш шароитида меҳнат, ишлаб чиқариш ва бошқариш тизимини такомиллаштириш- ишлаб чиқариш самарадорлигини таъминлашнинг муҳим шarti эканлигини илмий жиҳатдан очиб бериш.

Мавзунинг амалий аҳамияти: Реферат ишлаб чиқилган назарий ва амалий ишланмалар, илмий асосланган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқаришга татбиқ этилса, фермер хўжаликларида кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш таъминланиб, унинг ишлаб чиқариш самарадорлиги ошади, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини интенсив ривожланишига эришилиб, макроиқтисодий барқарорлик таъминланади.

Реферат ишининг таркибий қисми ва ҳажми, Реферат ишининг таркибий қисми кириш, учта боб, хулосалар ва таклифлар, фойдаланилган адабиётлар ҳамда иловалардан иборат

1. Ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш тўғрисида тушунча унинг иқтисодий моҳияти.

Янги ХХІ асрнинг бошларига келиб, Президентимиз И.А.Каримов мамлакатимиздаги ислохотларни чуқурлаштиришнинг устувор йўналишлари – мамлакат сиёсий, иқтисодий ҳаётини, давлат ва жамият қурилишини янада эркинлаштириш, жамият маънавиятини янада юксалтириш, юқори малакали кадрлар тайёрлаш, халқ турмуш даражасининг изчил ва барқарор ўсиши, иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни таъминлаш, жамиятдаги барқарорлик, тинчлик, миллатлар ва фуқаролараро тотувликни,

сарҳадларимиз ва давлатимиз ҳудудий яхлитлигини таъминлашни белгилаб берди. Ҳар бир йўналиш бўйича аниқ вазифалар белгилаб олиниб, изчил равишда ҳаётга татбиқ этилди. Натижада мамлакатимиз иқтисодиётидаги барча ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш тармоқ ва соҳаларида туб бурилишлар ва ўзгаришлар юз бермоқда.

“Қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш, фермер хўжаликларига бириктирилган ер участкаларини оптималлаштириш, пахта ва ғалланинг харид нархларини ошириш бўйича амалга оширилаётган изчил ишлар натижасида иқтисодиётимизнинг аграр секторида таркибий сифат ўзгаришлари юз бермоқда”.¹

Ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш тармоқларида инновацияларни киритилиши оқибатида мамлакат иқтисодиётида чуқур иқтисодий силжишлар кузатилмоқда. **Инновация** – фан ютуқлари ва илғор тажрибадан фойдаланишга асосланган техника, технология, меҳнатни ташкил қилиш, бошқарув соҳасида янгилик киритиш.

Инновация жараёни – янгилик ғоясини ривожлантиришдан унинг пировард истеъмолчи томонидан истеъмол қилинишигача бўлган мантикий изчилликда ҳаракатланувчи жараён. Бу янгиликнинг илмий-техник, ишлаб чиқариш-иқтисодий ва ижтимоий-ташкилый салоҳиятини яратиш, ривожлантириш ва ундан фойдаланиш жараёнидир. Инновация жараёнининг қуйидаги босқичлари мавжуд: янгиликни яратиш, уни ўзлаштириш, тарқатиш ва такомиллаштириш.

Иқтисодиёт фани ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг икки йўлини бир-бирдан фарқ қилади. Биринчи йўл экстенсив ривожланиш йўли бўлиб, маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмининг кўпайиши ишлаб чиқариш жараёнига янги ва янги ресурслар (ер, чорва молларининг сони ва ҳ.к.) жалб қилиш ҳисобига таъминланади. Бунда маҳсулот ҳажмининг кўпайиши асосан ишлаб чиқариш омилларининг кўпайиши ҳисобига юз беради.

Ишлаб чиқариш ресурсларини кўпроқ жалб этиш натижасида ривожлантиришга экстенсив ривожланиш йўли деб баҳо бериш қабул қилинган. Бу йўлнинг имкониятлари чекланган. Чунки барча ишлаб чиқариш ресурслари – ер, сув, меҳнат ресурслари, техника, хомашёлар, барча барчаси чекланган.

Дарҳақиқат, ҳар бир давлатнинг ҳудуди, ер ресурслари чекланган бўлиб, уни хоҳлаганча кўпайтириш мумкин эмас. Ресурслар чекланган ҳолда инсонларнинг, ишлаб чиқариш талаб ва эҳтиёжлари ўсиб боради. Бундай ҳолда ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг бошқа йўлини топиш зарурати туғилади. Бу йўл – интенсив ривожланиш йўлидир.

Қишлоқ хўжалигининг интенсив ривожланиши – бир гектар ер ёки бир бош чорва молига сарфланаётган меҳнат ва моддий сарфларни ошириш эвазига маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтиришдир. Ер бирлиги ёки бир бош чорва молигасарфланадиган меҳнат ва моддий харажатлар самарасиз ўсиши мумкин эмас. Интенсив ривожланишнинг иқтисодий моҳияти шундаки, сарфланаётган меҳнат ва моддий харажатларнинг ўсиши нисбатан олинаётган маҳсулот миқдори тезроқ ўсиши керак. Бошқача қилиб айтганда, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг бир бирлиги таннархи нисбатан камайиб бориши лозим. Интенсив ривожланиш йўлининг имкониятлари чекланмаган бўлиб, ресурслар танқислиги ёки чекланганлиги шароитида жуда муҳим аҳмиятга эга. Шу сабабли ҳам мамлакат иқтисодиёти тармоқларини, жумладан, қишлоқ хўжалигини интенсивлаштириш ҳар бир давлат иқтисодий сиёсатининг асосини ташкил этади.

Интенсивлаштириш ўз моҳиятига кўра, қишлоқ хўжалигида маълум чегараларга эга. Масалан, қишлоқ хўжалиги экинларини парваришлашда ҳар бир технологик жараён учун оптимал агротехника муддатлари мавжуд. Ер ҳайдаш учун ер ҳайдовчи трактор, экиш

¹ Президент Ислоҳ Каримовнинг 2015 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2016 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси.

учун маълум миқдордаги экиш агрегати, ҳосилни ўриш учун (дончиликда) комбайнлар бўлиши керак.

Ҳар бир экин тури учун зарур минерал ўғит миқдори белгиланган. Агарда меъёрдан ортиқ минерал ўғит солинадиган бўлса, экининг ҳосилдорлигига салбий таъсир этиб, унинг камайишига ҳам олиб келиши мумкин. Бу, ўз навбатида, интенсивлаштиришнинг маълум даражада чекланганлигидан далолат беради. Бу масаланинг ечими фан – техника тараққиётидир. **Фан – техника тараққиёти деганда фаннинг, техниканинг ва технологиянинг барқарор ривожланиб бориши тушунилади.** Бошқача қилиб айтганда, фан – техника тараққиёти – мавжуд билимлар натижасида уларнинг бойитилиши ва бойитилган билим асосида янги унимли техникалар, прогрессив технологияларнинг яратилишидир. Олдингисига қараганда унимли техника ва технологиялар яратилиши натижасидагина интенсивлаштириш чексиз ривожлантирилиши мумкин.

“Биз ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва унумдорлигини оширишга йўналтирилаётган инвестициялар ҳажмини бундан буён ҳам кўпайтириб борамиз. Айни пайтда ушбу мақсадлар учун йўналтирилаётган катта миқдордаги маблағлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш ва уларни мақсадли ишлатиш, замонавий технологиялар ва техникани жорий этиш борасидаги ишларни ҳам тартибга солишимиз лозим. Шунинг билан олиш керакки, чорвачилик, ғаллачилик, картошкачилик каби соҳаларда илғор мамлакатлар тажрибасини ўрганиш ва уни амалда қўллашга, бизнинг иқлим шароитимизда ғоят муҳим аҳамият касб этадиган замонавий суғориш тизимлари ва энергияни тежайдиган технологиялардан фойдаланишга етарлича эътибор берилмапти.

Масалан, чорвачилик соҳасини оладиган бўлсак, бу борада ишга солинмаган катта имкониятлар мавжудлигини таъкидлаш ўринлидир.

Фаннинг ривожланиши натижасида ўсимлик ва чорва ҳайвонларининг янгидан – янги хусусиятлари очилмоқда. Натижада, ушбу янги хусусиятлар талабидан келиб чиққан ҳолда технологиялар ўзгаради ва маҳсулот ишлаб чиқариш кўпаяди. Бу борада фан – техника тараққиётининг ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришга таъсири чекланмаган. Ишлаб чиқаришга қишлоқ хўжалиги экинлари янги навларининг жорий этилиши билан интенсивлаштириш янада кучаяди. Ҳозирда пахта ва буғдойнинг серҳосил навлари яратилмоқда. Бу, ўз навбатида, қишлоқ хўжалигини янги босқичга кўтаради. Ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш ишлаб чиқариш концентрациясини оширади, корхоналарда ишлаб чиқаришни ихтисослаштиришни кучайтиради. Ихтисослашувнинг кучайиши ишлаб чиқаришнинг механизациялашиш жараёнини оширади, маҳсулотлар бирлиги таннархининг нисбатан ошиб кетмаслигини таъминлайди. Бу эса, ишлаб чиқаришнинг иқтисодий самараси ошишига олиб келувчи асосий омиллардан биридир.

Иқтисодий фан интенсивлаштириш кўрсаткичларини икки бўлиб ўрганади. Биринчи гуруҳга интенсивлаштириш даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар киритилади. Бу кўрсаткичлар интенсивлаштиришнинг бир томонини ифода этади. Яъни, интенсивлаштириш даражаси маълум экин тури, чорва ҳайвонлари учун танланган технология бўйича меҳнат ва моддий харажатлар сарфи оширилишини кўрсатади. Бу кўрсаткичларда бир гектар экин майдонига, бир бош чорва ҳайвонига сарфланаётган (харажатларнинг) ресурсларнинг миқдори ифода этилади. Буларга қуйидагилар киради;

1. Экин майдони бирлигига тўғри келадиган асосий активлар ва айланма маблағларнинг миқдори. Бу хўжаликда мавжуд асосий активлар ва айланма маблағларнинг ўртача йиллик қийматини ер (экин майдони, ҳайдаланадиган ерлар ёки қишлоқ хўжалиги ерлари) майдонига бўлиш билан аниқланади.

2. Бир бирлик ер майдонига тўғри келадиган жорий харажатлар миқдори.

3. Бир бирлик ер майдонига тўғри келадиган жонли ва буюмлашган меҳнатнинг умумий миқдори.

4. Бир бирлик ерга тўғри келадиган энергетик қувватлар миқдори.

5. Ҳар 100 гектар ерга тўғри келадиган чорва молларининг бош сони.

Ана шу кўрсаткичлар тизими интенсивлаштиришнинг даражасини ифода этади.

Интенсивлаштиришнинг иқтисодий самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичларнинг иқтисодий моҳиятини очиб беради. Ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришнинг иқтисодий самарадорлиги бир қанча кўрсаткичлар ёрдамида аниқланади. Уларга қуйидагилар киради.

1. Ҳосилдорлик, ц/га.
2. Ер майдони бирлигидан олинаётган ялпи маҳсулот.
3. Бир бирлик ер майдонидан олинадиган фойда миқдори.
4. Меҳнат унумдорлигининг ошиши.
5. Маҳсулот бирлиги таннархининг нисбатан пасайиши.
6. Рентабелликнинг ўсиши.
7. Фонд қайтимининг ошиши.

Ана шу кўрсаткичлар тизими ёрдамида интенсивлаштиришнинг самарадорлиги аниқланади.

Ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришни доимий ривожлантириш талаб этилади. Қишлоқ хўжалигида интенсивлаштириш қуйдаги асосий йўналишларда олиб борилади: кимёлаштириш – қишлоқ хўжалигини интенсивлаштиришнинг асосий йўналишларидан биридир. Самарали минерал ўғитларни ишлаб чиқариш, уруғларга кимёвий ишлов бериш, турли касалликлар ва зараркунандаларга қарши курашиш ва шу қабилар. Кимёлаштиришсиз қишлоқ хўжалигида сезиларли муваффақиятга эришиш мумкин эмас.

Қишлоқ хўжалигини интенсивлаштиришнинг бошқа бир йўналиши – ишлаб чиқаришни механизациялаштириш ва автоматлаштиришдир. Меҳнат унумдорлигини ошириш, ишлаб чиқаришнинг самарали фаолият кўрсатиши иш жараёнларини механизациялаш ва автоматлаштириш даражасига боғлиқ. Оғир иш жараёнларини машиналар ёрдамида бажариш нафақат иқтисодий самарадорликни оширади, балки оғир ишлардан кишиларни озод қилиш, ижтимоий масалани ҳам маълум даражада ижобий ҳал этишга олиб келади.

Қишлоқ хўжалигини интенсивлаштиришнинг бошқа бир йўналиши ишлаб чиқаришни электрлаштиришдир. Электр имкониятларидан фойдаланмасдан ишлаб чиқаришнинг бугинги ривожини кўриш мумкин эмас.

Фермер хўжалиги ишлаб чиқаришнинг ривожланиши кенгайтирилган такрорий ишлаб чиқариш қонуни асосида амалга ошади. Бу ривожланишга экстенсив ривожлантириш ва интенсив ривожлантириш йўлларидан фойдаланган ҳолда эришилади.

Фермер хўжалигини экстенсив шаклда ривожлантириш деганда маҳсулот ишлаб чиқариш ва самарадорликни ўсишини миқдорий омиллар эвазига - янги ерларни ўзлаштириш ҳисобига экин майдонларини кўпайтириш, чорва молларини бошини кўпайтириш ва қўшимча ишловчиларни жалб этиш орқали эришилиши тушунилади. Бунда ишлаб чиқариш ресурслари кўламларининг ортиши юз бергани ҳолда техника технологияси, сифат даражаси, ер унумдорлиги ва чорва моллар маҳсулдорлиги тубдан ўзгармайди.

Экстенсив омиллар деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотларини кўплаб ишлаб чиқаришда муҳим аҳамият касб этади. Одамлар ўз тарихининг дастлабки даврлардан бошлаб, ўзлари ўзлаштирган ерларни тарқ этиб унумдор ерларни қидириш учун ер шарининг ҳар томонига тарқалганлар. Янги ерларни ўзлаштириш ҳозирги даврда бизнинг мамлакатимиздаги каби дунёнинг бошқа мамлакатларида ҳам давом этмоқда. Шу билан биргаликда дунё мамлакатларининг ривожланиш тарихи тажрибаси шуни кўрсатадики, қишлоқ хўжалигини юксалтиришни нисбатан самарадорлик ва аҳамиятироқ шакли бўлган интенсивлаштириш муҳим ўрин тутади.

Фермер хўжалигини ривожлантиришнинг интенсив шаклида- маҳсулот ишлаб чиқаришнинг ўсиши сифат омиллари эвазига, яъни ишлаб чиқаришга нисбатан такомиллашган замонавий ишлаб чиқариш ресурсларини тадбиқ этиш (улардан тўла ва самарали фойдаланиш), деҳқончилик ва чорвачиликнинг маҳсулдорлигига ижобий таъсир

этувчи илғор технология, илмий-техника тараққиёти натижалари, ишлаб чиқаришни ва меҳнатни ташкил этишнинг замонавий усулларини жорий этиш орқали амалга оширилади. Шунинг ҳам назардан четда қолдирмаслик керакки, кенгайтирилган такрор ишлаб чиқаришнинг экстенсив шакли баъзи ҳолларда самарали бўлиши мумкин, шунга мувофиқ ҳар доим экстенсив шаклни самарасиз деб таъкидлаш фикри ўзини оқламайди. Амалда бу икки йўл ишлаб чиқаришни ривожланишида бир-бирини тўлдириб, пираворида умумий иқтисодий самардорликни орттиришга олиб келади. Шу сабабли қишлоқ хўжалигида айрим ҳолатларда экстенсив ўсиш омиллари ва интенсив ўсиш омилларини биргаликда қўллаш натижасида самарага эришилади. Улар ягона хўжалик фаолиятига хос усуллар бўлиб, бир вақтнинг ўзида иқтисодий ўсишда ҳам микродорий (экстенсив), ҳам сифат(интенсив) жиҳатлари мавжуд бўлади, аммо уларнинг нисбати ҳар хил мутаносибликда бўлади. Иқтисодиётда қўл меҳнати технологияси ва малакаси иш кучига асосланганда, экстенсив ўсиш устун туради. Аксинча, ишлаб чиқариш машиналашган, серунум технология ва юксак малакали иш кучига таянган жойда интенсив ўсиш биринчи ўринда туради, ишлаб чиқариш ривожланган сари қонуниятли тарзда интенсив ўсишнинг аҳамияти барқарор ошиб боради.

Фермер хўжалиги ишлаб чиқаришини интенсивлаштириш назарияси авваломбор ер хусусиятини ҳисобга олиш, уни қишлоқ хўжалигида асосий ишлаб чиқариш воситаси эканлиги асосланади. Маълумки ернинг асосий воситаси сифатида муҳим хусусиятларидан бири уни чегараланганлигидир. Ернинг чегараланганлиги ўз навбатида қишлоқ хўжалигини интенсивлаштиришни тақозо этади. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришни кўпайтиришни кўшимча ер майдонларини ўзлаштириш орқали амалга ошириш чегараланганлиги ишлаб чиқариш олдига мавжуд ўзлаштирилган ерларнинг сифатини яхшилаш, бинобарин, улардан интенсив фойдаланиш заруриятини келтириб чиқаради.

Ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришнинг асосий омиллари.

Фермер хўжалиги интенсивлаштириш - кўп жиҳатли жараён бўлиб, ҳозирги шароитда ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришда қуйидаги омиллар муҳим ҳисобланади:

1). Иқтисодий муносабатларни тубдан қайта қуриш. Фермер хўжалигини юксалтиришни бирламчи масалаларидан бири хўжаликда иқтисодий муносабатларини ўзгартириш, деҳқонларга кам харажатлар сарфлаган ҳолда кўплаб сифатли маҳсулот етиштиришга интилиш ҳиссиётига эга бўлган ернинг ҳақиқий эгаллик ҳуқуқини яратиш. Фермерларга мустақил ҳаракат этиш, тадбиркорлик ва ташаббускорликни амалга

оширишга замин ярата оладиган хўжалик юритишнинг турли мулкчиликка ва шаклига асосланган муҳитни яратиш.

2).Етиштирилган маҳсулотларни асраш, уни нобудгарчилигини олдини олиш. Қишлоқ хўжалигини мавсумийлик хусусиятига мутаносиб ҳолда ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш. Қишлоқ хўжалигида хўжалик юритишнинг турли мулкчилик шакллари кенг ривожлантириш орқали ишлаб чиқаришда сақлаш, қайта ишлаш шохобчаларини яратиш. Маҳсулотларни нобудгарчилигини олдини олиш билан бир қаторда уларни ташиш билан боғлиқ харажатларни камайтириш.

3).ҚФермери хўжалиги ишлаб чиқаришини кимёлаштириш. Ишлаб чиқаришни кимёлаштириш асосида ернинг унумдорлигини ошириш орқали деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотларини етиштиришни кўпайтиришга қаратилган тадбирлар ётади:

а)Қишлоқ хўжалигида ҳосилдорликни оширишга қаратилган минерал ўғитларни қўллаш тадбирлари;

б).Кимёвий воситалардан бегона ўтларга қарши курашиш тадбирлари;

в).Ўсимлик ва чорва молларининг зараркунанда ҳашоратлари ва касалликларига қарши курашишда кимёвий воситалардан фойдаланиш тадбирлари;

г).Чорва молларини тўйимлигини оширишда кимёвий маҳсулотларни кенг қўламда қўллашга қаратилган тадбирлар;

д) Қишлоқ хўжалиги чорва молларининг маҳсулдорлигини оширишда қўшимчалардан фойдаланиш.

4).Мелиорациялаш - суғориш, зах қочириш, ерни оҳаклаш, шўрни ювиш тадбирларини ўз вақтида, сифатли амалга ошириш тадбирлари;

5).Ресурс талабчанлиги кам бўлган интенсив технологияларни қўллаш. Деҳқончиликда мавжуд технологияларни такомиллаштириш муҳим бўлиб, уларнинг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат:

а).Илмий асосланган ўғит меъёрларини қўллаш орқали қишлоқ хўжалиги экинларининг озуқа талабчанлигини оптималлаштириш;

б).Қишлоқ хўжалик экинларини интенсив навларини ишлаб чиқаришга тадқиқ этиш;

в).Ердан ва бошқа асосий воситалардан самарали фойдаланишни кўзда тутган ўсимликларни жойлаштиришнинг рационал усулларини ишлаб чиқиш;

г).Қишлоқ хўжалик машиналарини такомиллаштириш орқали агротехника тадбирларини амалга оширишни қисқартириш ва қўшиб олиб бориш;

д).Маҳсулотларни йиғиш, ортиш ва ташишдаги тадбирларни такомиллаштириш.

6).Чорва молларининг таркиби сифатини ва уларнинг озуқа базасини яхшилаш. Чорвачиликни интенсивлаштиришнинг муҳим омили пода ҳаракати ва сифатини яхшилаш ҳисобланади. Бунга юқори маҳсулдор моллар наслларини яратиш билан боғлиқ тадбирлар киради. Чорвачиликни ривожланишида унинг мустаҳкам озуқа базасини яратиш муҳим бўлиб, озуқа таркиби, қўлами ва унинг сифатини яхшилашга қаратилган тадбирлар;

7).Ишлаб чиқаришни жойлаштириш ва ихтисослаштиришни такомиллаштириш. Фан-техника тараққиёти таъсирида қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариш кучларини ривожланиши ва ижтимоий меҳнат тақсимотининг чуқурлашуви тинимсиз юксала боради. Шу билан бирга ихтисодий асосланган қишлоқ хўжалик корхоналарининг оптимал ўлчамлари, уларни меҳнатга мувофиқ ихтисослашувига, деҳқончилик ва чорвачилик маданиятини кўтаришга, фан-техника ютуқларини амалиётга тадбиқ этилишига замин яратилиб, натижада маҳсулот етиштиришни самарадорлигини оширишга эришилади.

8).Мутахассисларнинг малакасини ошириш. Қишлоқ хўжалигига фан ютуқларни тадбиқ этишда кадрларни мутахассислик савиясини ва техник тайёргарлик даражасини оширмай туриб эришиш мумкин эмас. Қишлоқ хўжалигида мутахассисларни малакасини ошириш биринчидан, мутахассисларга мураккаб ва илгари амалга ошира олмаган ишларни бажариш учун уларни малакасини ошириш ва қўшимча касбларни эгаллашига замин яратиш, иккинчидан нисбатан юқори сифатга эга бўлган маҳсулот олиш, учинчидан

маълум бир вақт оралиғи давомида аввалдагидан кўпроқ маҳсулот кўламини етиштириш ёки хизматлар ҳажмини бажаришга имкон яратиш;

9).Ишлаб чиқаришга фан-техника ютуқлари ва илғорлар тажрибасини тадбиқ этиш. Ҳозирги шароитда қишлоқ хўжалигини интенсивлаштириш суръатларини ошириш ва унинг самарадорлигини кўтаришда фан ютуқлари натижаларини тадбиқисиз тасаввур этиб бўлмайди. Фан-техника соҳаларидаги ютуқлар ишлаб чиқариш кучларини янада юксалтирувчи муҳим омил бўлиб, ишлаб чиқариш ресурслари қаторида ишлаб чиқариш жараёнларида иштироқ этади. Қишлоқ хўжалигини интенсивлаштиришда амалиётда мавжуд бўлган илғор тажрибалар натижасини таҳлил қилиш ва уларни ишлаб чиқаришга кенг тадбиқ қилиниши катта аҳамият касб этиб, маҳсулот кўламини кўпайишига ва ишлаб чиқариш самарадорлигининг ўсишига ижобий таъсир кўрсатади.

Фермер хўжалигини ташкил этилиши, жойлашган ўрни, ихтисослашуви ва ишлаб чиқариш омиллари билан таъминланиш ҳолати

Ўзбекистонда барча соҳа тармоқларда булгани сингари аграр тармоқда ҳам олиб борилган туб иктисодий ислохотлар узининг ижобий натижасини курсатмоқда. Мамлакатда амалга оширилган мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш ишлари тармоқда давлат мулкани ислох қилиш, давлат

хужаликларини тугатиш ва унинг негизида жамоа мулкига асосланган ширкат хужаликларини тузиш билан амалга оширилиб, ислохотлар боскичида ширкатлар негизида фермер хужаликларини ташкил қилиш ишлари давом эттирилди.

Ўзбекистонда «Фермер хужаликларини ривожлантиришнинг 2003-2008 йилларга мулжалланган концепцияси»га асосан усимликчиликка ихтисослашган барча ширкатлар тугатилиб унинг негизида фермер хужаликлари ташкил этилди. Хозирги кунда Ўзбекистон Республикаси Кишлоқ ва сув хужалиги вазирлиги тасарруфида 126 та чорвачиликка ихтисослашган ширкат хужаликлари фаолият юритиб келмоқда холос.

2015 йилда Президент И.А.Каримовнинг ташаббуси билан «Ўзбекистон Фермерлар Кенгаши» ташкил этилди. Бу фермерликни ривожлантириш учун қўйилган янги бир қадам бўлди.

Мамлакат иқтисодиётининг ривожидида аграр тармоқнинг улуши катта бўлиб, тармоқ ривожининг асосий қисмини фермер хўжалиги ишлаб чиқариши ташкил этмоқда. Бугунги кунда стратегик аҳамиятга эга бўлган пахта хом ашёсининг 99,9 фоизи, ғалланинг 90 фоизи фермер хўжаликлари ҳиссасига тўғри келмоқда.

Қишлоқ хўжалигининг иқтисодий шароити таҳлил этилаётганида унинг жойлашган ери, туман ва вилоят марказига, темир йўл станциясига, маҳсулот топшириладиган ва сотадиган омборга яқин-узоқлиги эътиборга олинади. Ер-сув, меҳнат ва моддий-техника ресурслари, тураржой, маданий-маиший бинолар билан таъминланганлиги, уларнинг газлаштирилганлик ва телефонлаштирилганлик даражаси ўрганилади. Чунки айни шу омиллар кўп ва арзон қишлоқ хўжалиги товар маҳсулотлари етиштириш имконини беради; шаҳар аҳолисининг қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини қондиришга, ширкат ва фермер хўжаликларида ўсимликчилик ва чорвачилик маҳсулотлари етиштириш тармоқларини ривожлантиришга шароит яратади.

Қишлоқ хўжалиги тармоқларини жойлаштиришда юк ташиш шароитлари ҳам ҳисобга олиниши керак. Улов воситалари талаб доирасида бўлмаса, сут, сабзавот, картошка ва сифати тез бузиладиган бошқа маҳсулотларни ўз вақтида манзилга етказиб бериш ва сотиш қийинлашади. Маҳсулот сифати бузилиши натижасида корхона иқтисодий зарар кўради.

Кейинги йилларда, соҳада меҳнат интизомини мустаҳкамлаш эвазига меҳнатни турлича ташкил этиш, иш вақтини беҳуда сарфламаслик, режалаштиришни такомиллаштириш, малака ошириш каби, умуман, меҳнат ва ишлаб чиқаришга ижобий таъсир қилувчи кўплаб самарали шакл ва услублар юзага келди. Меҳнатни самарали ташкил қилишга, табиийки, техника ва технологик жараёнларни такомиллаштирмасдан туриб эриша олмаймиз. Ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга фақат меҳнатни ташкил қилишни илмий ва амалий натижалар асосида такомиллаштириш эвазига эришамиз, дейдиган олим ва амалиётчилар фикрига тўла қўшилаемиз.

Маълумки, тоталитар, маъмурий-буйруқбозлик даври бошқарув тизими бир хўжаликда меҳнатни ташкил қилишнинг турли шакллари жорий қилишни тақозо этди. Корхоналар учун меҳнатни ташкил этишнинг илғор усуллари, аввало, уларнинг ихтисослашиши, марказлашиши, ривожланиш йўналишлари, аҳоли пунктларининг жойлашиши, ҳудуднинг хусусиятлари ва техника билан қуролланганлиги, қисқаси, механизациялаш даражаси бўйича танланади. Буларнинг барчаси ишлаб чиқариш шакллари такомиллаштиришга бевосита боғлиқ.

Республикамизда бозор иқтисодиётининг шаклланиши ва АСМнинг унга ўтиши соҳада ишлаб чиқаришни такомиллаштиришни тақозо этди. Маъмурий-буйруқбозликка асосланган бошқарув тизими ўзини оқламади, Амалдаги ишлаб чиқариш шакллари меҳнаткашларни ер ва ишлаб чиқаришдан четлаштирган эди. Негаки, шўро даврида соҳада иқтисодий муносабатлар уларнинг фаол, тадбиркорона фаолиятларини рағбатлантира олмади.

Жамиятда қишлоқ хўжалиги объект сифатида қатор хусусиятларга эга. Хусусан, қишлоқ хўжалиги меҳнатида ўзига хос ишлаб чиқариш воситаси сифатида ердан

фойдаланилади, меҳнат сифатига алоҳида муносабат талаб қилинади. Қишлоқ хўжалигида ишчи иш тажрибасига эга бўлиши ўта муҳимдир. Аграр секторнинг иккинчи муҳим хусусияти шундаки, унинг ижтимоий таркиби ўзига хос. Бу ерда бозор иқтисодиёти шароитида турли иқтисодий муносабатларга хос шакллардаги хўжаликлар фаолият юритади. Бундай шароитда, яъни ишлаб чиқариш ва бошқарув шакллари ўртасидаги соғлом муҳит хўжаликнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таъминлайди.

Бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнидаги хўжалик юритиш амалиётида хўжалик юритишнинг янги шакллари яъни ширкат, фермер ва деҳқон хўжаликлари юзага келади. Иқтисодий ислохотлар натижасида мулкни давлат тасарруфидан чиқарилиши ва хусусийлаштирилиши жамиятда кўп укладли иқтисодиётни шаклланишига олиб келди. Мулкчиликнинг турли шакллари асосланган хўжалик юритувчи субъектлар бугунги кунда самарали фаолият юритмоқда. Бозор иқтисодиёти даврида турли шаклдаги мулкнинг бўлиши туфайли жамиятда ижтимоий адолат тикланади, «ҳар кимнинг қобилятига яраша, ҳар кимнинг меҳнатига яраша» тамойили ўз қадрига эга бўлади.

Президент И.А.Каримов республикамизни сифат жиҳатидан янги поғонага кўтарувчи ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг устувор йўналишлари зарурлигини, чунончи, қишлоқ хўжалиги ва унга боғлиқ тармоқларни устувор ривожлантириш, ҳозирги босқичда ерни сотишга йўл қўймасдан, давлат мулкчилигини сақлаш кераклигини таъкидлаганлар.

Зарар кўраётган давлат хўжаликлари дастлаб жамоа хўжаликларига айлантирилди. Ҳозирги кунда бундай хўжаликлар деҳқон ва фермер хўжаликлари, кичик корхоналар, оилавий пудрат ва ижара жамоаларига асосланган йирик кооператив хўжаликларга айлантирилмоқда.

Бозор муносабатларининг ҳозирги босқичида, аввало, барча мавжуд маданий-маиший хизмат кўрсатиш корхоналари инсоннинг ўй-фикрлари, фаолияти, унга бахтиёр ҳаётни инъом этишга бўйсундирилган бўлмоғи лозим. Қишлоқда хизмат кўрсатиш маданиятига алоҳида эътибор бериш тақозо этилади. Биринчидан, қишлоқда ижтимоий инфратузилма ва унинг ажралмас қисми – хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш орқали аҳолининг турли хизматларга бўлган эҳтиёжи қондирилса, иккинчидан, ортиқча меҳнат ресурсларини иш билан таъминлаш муаммоси ҳал қилинишига ёрдам беради. Бундан ташқари, шу соҳада банд аҳоли даромадлари ҳамда давлат хазинаси маблағларининг (солиқлар орқали) шаклланиш даражаси ортади.

Деҳқон ва фермер хўжаликларига ерларнинг ижарага берилиши, ҳосилнинг деҳқон ихтиёрида бўлиши ва уни хоҳлаган жойда сотиш эркинлиги, бўш ва ташландиқ ерларни ўзлаштирганлардан солиқ олмаслик ёки уларга кам солиқ солиш, фоизсиз кредит бериш, маблағ билан таъминлаш каби эътиборли сиёсат ишбилармон деҳқонлар учун ташландиқ ерлар, тоғ бағри, адирлар ва жарликлардаги бўш ерларни ўзлаштириш имконини яратди.

Ўзбекистон илғор мамлакатлар қаторига кириши учун ишлаб чиқариш, хусусан, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг инфратузилмасини замонавий саноат асосига қуриб, қайта ишлаш саноатини шакллантириши лозим. Қишлоқда саноатлашган меҳнат кўринишига ўтиб, фақат деҳқончилик билан боғланиб қолмаслик, қишлоқ ижтимоий-сиёсий ривожланишининг муҳим шarti эканлиги англаб етилмоқда, меҳнат соҳаларига, қишлоқ ижтимоий муаммоларини ҳал этишга нисбатан янгича қарашлар шакллана бошлади.

Бугунги кунда қишлоқ хўжалигида меҳнат унумдорлиги даражасининг юқори эмаслиги ижтимоий тараққиётга салбий таъсир кўрсатмоқда. Бозор муносабатлари шаҳар ва қишлоқлар ўртасидаги миграция жараёнига ҳам таъсир кўрсатади, чунки қишлоқда хизмат кўрсатиш соҳасининг кам ривожланганлиги кўпгина кишиларни, хусусан, ёшларни иш ахтариб шаҳарга келиши ёки ишлаб қолишларига сабаб бўлиши мумкин. Иш билан таъминлаш соҳасида шаҳар маълум устунликка эга, имкониятлари кўпроқдир.

Қишлоқ жойларида эса бугунги бозор муносабатлари янги хўжалик юритишга ўтаётганлиги бир томондан, ишчи ўринларининг қисқаришига олиб келмоқда, иккинчидан

(мулк шаклининг ўзгариши, жумладан, ширкат хўжалигига айланиши, санацияга тушиши, банкротга учраши) эса, янги меҳнат тармоқлари ва хизмат кўрсатишни йўлга қўйиш энг долзарб вазифага айланмоқда.

Шунинг учун ҳам қишлоқ хўжалиги товар маҳсулотлари ишлаб чиқарувчилар учун сифатли ва серхосил эртапишар уруғ навларини яратиш асосида тармоқ самарадорлигини таъминлаш муҳим аҳамият касб этади.

Фермер хўжалигида маҳсулот ишлаб чиқаришига таъсир этувчи омиллар ва маҳсулот ишлаб чиқариш динамикаси ўзгаришлари таҳлили

Дунёдаги индустриал мамлакатлардаги иқтисодий тараққиёт заминида, аввало, меҳнатни ташкил этиш, уни корхоналарга фойда келтирадиган соҳаларга йўналтириш натижасида ҳар бир корхона ва фирма катта даромад олмоқда. Бир-бирига ҳар томонлама ёрдамлашадиган, психологик, астрологик жиҳатлардан бир-бирига мос келадиган кишиларни танлаб олиш натижасида ташкил этилган жамоа доимо тараққиёт сари интилади, жамоа аъзолари тадбиркорни янги ғояларни ишлаб чиқаришга жорий этиш учун яқиндан ёрдам беради.

Ҳар бир корхона эгаси корхонасининг иқтисодий фаолияти ривожини таъминлаш учун ишловчиларни танлаб олиш орқали уларнинг ҳар бирига бажариши лозим бўлган

вазифаларни белгилаб беради, ўз навбатида, бажарилган ишни қабул қилиш тадбиркор зиммасига тушади.

Бозор муносабатларини шакллантириш шароитида меҳнат унумдорлиги юқори бўлишини таъминлаш қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг муҳим шартларидан биридир. Бусиз тармоқда маҳсулот етиштиришни кўпайтиришга, таннархини арзонлаштиришга эришиб бўлмайди. Меҳнат унумдорлигини ошириш учун, аввало, ички хўжалик ишлаб чиқариш муносабатларини такомиллаштириш лозим. Ўз харажатларини ўзи қоплаш бирламчи ишлаб чиқариш бўлимлари даражасида амалга оширилиши зарур.

Бозор муносабатлари шароитида ҳар бир корхона ишлаб чиқаришнинг тухтовсиз усиши, маҳсулот сифатини оширилиши ва унинг уз вақтида сотилиши, шунингдек, режалаштирилган фойда ва даромадни уз вақтида олиш асосида узининг гуллаб яшнашини таъминлашга интилади. Шу сабабли корхона фаолияти куп максадли ва динамик характерга эга булади. Биринчидан, фан-техника тараккиётига йуналтирилган, иккинчидан, ишлаб чиқариш қувватлари ва ресурсларидан самарали фойдаланишга эришувчи ва учинчидан эса, бозор конъюктурасига уз вақтида ва тезкорлик билан жавоб бериши мумкин булган корхона ривожланади ва гуллаб-яшнайд.

Бозор конъюктураси ва рақобат, талабга мос равишда чиқарилаётган маҳсулот тавсифномасига узгартириш киритиш имкониятлари билан боғлиқ булган узок муддатли дастур талаб қилинади. Бу вазифа одатда истикболга йуналтирилган корхона фаолиятини жорий режалаштириш жараёнида аниқланган курсаткичларни тартибга солиш йули билан бажарилади.

Шу сабабли куплаб корхоналар бозор конъюктурасининг узгаиб туришини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқариш технологиясига оператив узгартиришлар киритиш ҳамда бунда асбоб-ускуна ва қурилмаларнинг имкониятларини кенгайтириш, бутловчи қисмлар ва материалларни бир хиллаштириш, маҳсулот сифатини ошириш ва ассортиментини кенгайтиришга мажбур буладилар.

Корхона фаолиятини режалаштириш вазифалари қайсидир маънода маълум булгани сабабли уни режалаштириш ва ишлаб чиқаришни ташкиллаштириш жараёнида тартибга солиш замонавий фан томонидан нисбатан кам тадқиқ этилган ва умумлаштирилган. Бу ерда амалиёт назариядан анча илгарилаб кетган. Шундай булсада корхона фаолиятининг олдиндан белгилаб қуйилган курсаткичларини тартибга солишга туғри келади. Бу исътемомчилик талабини узгартиришдан ташқари, корхона ҳаётида ва иктисодий муҳитда руй бераётган янги вазиятлар, хом-ашё ва материаллар таъминотчилари билан алоқалар, сиёсий вазият ва ҳақозоларга боғлиқ булади. Корхоналар фаолиятини тартибга солиш – бу ҳодиса ва жараёнларни йулга қуйиш, бир тартибга келтириш жараёнидир. Шунингдек у механизмлар ва уларнинг қисмларини улар нормал ва самарали ишлайдиган ҳолатга келтиришни ҳам аңглатади. Корхона жорий фаолиятини тартибга солишдан максад қуйидагилардан иборат:

- Барқарор ишлашни таъминлаш;
- Минимал харажатлар билан максимал натижаларга эришиш;
- Чиқарилаётган маҳсулотни сифат курсаткичинини яхшилаш;
- Ишлаб чиқариш рентабеллигини ошириш ва харажатларни камайтириш.

Шу маънода Реферат ишини объекти бўлган Нион тумани “Умид” фермер хўжалигининг ишлаб чиқариш ва молиявий фаолиятини таҳлил қилиш таҳлил асосида маълум бир хулосаларга келиш ва истикболда фермер хўжалигинда ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш бўйича илмий асосланган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш максадга мувофиқдир.

Нишон тумани "Умид" фермер хўжалиги ер майдонлари таркиби таҳлили
1-жадвал

т/р	Ўзунинг мазмуни	ў/б	йиллар	Ўзгариши
-----	-----------------	-----	--------	----------

		2013	2014	2015	фарқи	%	
	Жами ер майдони	га	49,70	49,70	49,70	0,00	100,00
	шундан, суғориладиган майдон	га	46,10	46,10	46,10	0,00	100,00
	Ариқ ва зовурлар	га	3,0	3,0	3,0	0,00	100,00
	Ихота дарахтлари	га	0,10	0,10	0,10	0,00	100,00
	Йўллар	га	0,20	0,20	0,20	0,00	100,00
	Бошқа ерлар	га	0,30	0,30	0,30	0,00	100,00

Маълумки кишлок хўжалиги ишлаб чиқаришида ер муҳим ишлаб чиқариш омили саналади. Шу сабабли ер ресурслари ҳолатини 1- жадвал маълумотлари билан таҳлил қилганимизда “Умид“ фермер хўжалигида жами 49,7 га ер майдони беркитилган бўлиб, ундан 46,1 гектари суғориладиган майдон ҳисобланади. Фермер хўжалигида таҳлилни ўз ичига олагн давр мобайнида ер ресурслари таркибида ўзгаришлар содир бўлмаган.

Нишон тумани "Умид" фермер хўжалиги ер майдонларининг экин турлари бўйича тақсимланиши

2-жадвал

т/р	Ўзувнинг мазмуни	ў/б	йиллар			Ўзгариши	
			2013	2014	2015	фарқи	%
	Жами ер майдони	га	49,70	49,70	49,70	0,00	100,0
	шундан, суғориладиган экин майдони	га	46,10	46,10	46,10	0,00	100,00
	ш.ж.дан; пахта	га	28,10	29,10	31,10	3,00	110,68
	ғалла	га	18,00	17,00	15,00	-3,00	83,33

Фермер хўжалигида ер майдонларини экин турлари бўйича тақсимланишини таҳлил қилганимизда ўтган 2013-2015 йиллар мобайнида хўжаликда пахта экин майдони 110,68 фоизга ошганлигини, ғалла экин майдони 83,33 фоизга камайганлигини жадвал маълумотларидан кузатиш мумкин.

Нишон тумани "Умид" фермер хўжалигида экин турлари бўйича тақсимланган ер майдонларидан олинган ҳосил ва ялпи ҳосил таҳлили

3- жадвал

Ўзувнинг мазмуни	ў/б	йиллар			Ўзгариши	
		2013	2014	2015	фарқи	%
Жами ер майдони	га	49,70	49,70	49,70	0,00	100,00
шундан, суғориладиган экин майдони	га	46,10	46,10	46,10	0,00	100,00
ш.ж.дан; пахта; экин майдони	га	28,10	29,10	31,10	3,00	110,68
ҳосилдорлик	ц/га	29,70	30,30	34,10	4,40	114,81
Ялпи ҳосил	цент	834,57	881,73	1060,51	225,94	127,07
Ғалла; экин майдони	га	18,00	17,00	15,00	-3,00	83,33
ҳосилдорлик	ц/га	29,80	31,30	32,70	2,90	109,73
Ялпи ҳосил	цент	536,40	532,10	490,50	-45,90	91,44

3- жадвал маълумотлари асосида фермер хўжалигида экин турлари бўйича тақсимланган ер майдонлари самарадорлигини таҳлил қилиш мақсадида экин турлари бўйича ўрганганимизда, пахтачиликда бир гектар ердан олинган ҳосил 114,81 фоизга,

ялли ҳосил 127,07 фоизга ошганлигини, ғаллачиликда эса бир гектар ердан олинган ҳосил 109,71 фоизга, ялли ҳосил эса 91,44 фоизга ўзгарганлигини кузатиш мумкин. Бу ерда ҳар иккала давлат монополиясидаги маҳсулот турлари бўйича ҳосилдорлик муттасил ошиб борганлиги жадвадан кўриш мумкин.

Нишон тумани "Умид" фермер хўжалигининг тармоқларида маҳсулот етиштириш харажатлари ва даромадлари таҳлили

4- жадвал

Ўзувнинг мазмуни	ў/б	йиллар			Ўзгариши	
		2013	2014	2015	фарқи	%
Жами ишлаб чиқариш харажатлари	м.сўм	61346,00	60571,00	85680,00	24334,00	139,67
ш.ж.дан						
Ўсимликчиликда	м.сўм	60400,60	59372,30	84110,20	23709,60	139,25
улардан;	м.сўм					
Пахтачиликда	м.сўм	46943,90	44260,00	68867,30	21923,40	146,70
Ғаллачиликда	м.сўм	13456,70	15112,30	15242,90	1786,20	113,27
Чорвачиликда	м.сўм	945,40	1198,70	1569,80	624,40	166,05
улардан;	м.сўм					
пиллачиликда	м.сўм	945,40	1198,70	1569,80	624,40	166,05
Маҳсулот сотишдан тушган тушум	м.сўм	76459,00	81387,00	108023,00	31564,00	141,28
ш.ж.дан	м.сўм					
Ўсимликчиликда	м.сўм	75472,30	80143,60	106333,30	30861,00	140,89
улардан;	м.сўм					
Пахтачиликда	м.сўм	60453,10	63648,50	90146,80	29693,70	149,12
Ғаллачиликда	м.сўм	15019,20	16495,10	16186,50	1167,30	107,77
Чорвачиликда	м.сўм	986,70	1243,40	1689,70	703,00	171,25
улардан;	м.сўм					
пиллачиликда	м.сўм	986,70	1243,40	1689,70	703,00	171,25

Маълумки корхона фаолиятини таҳлилда харажатлар ва даромадларни таҳлил қилиш ва уларни таққослаш орқали амалий хулосаларга келиш мумкин. Шунинг учун фермер хўжалиги тармоқларида ишлаб чиқариш харажатларининг тақсимланиши ва олинган даромадлар таҳлил қилинганда, умумий аҳволда хўжаликда ишлаб чиқариш харажатларини ўсиши 139,67 фоизга, даромадларнинг ўсиши эса 141,28 фоизга ўсганлиги кўриш мумкин. Бу ерда даромадлар ўсиши харажатларга қараганда илгариларча ҳолатни ташкил этмоқда бу ижобий ҳол саналади, бироқ уларнинг ўсиш суръатлари нисбати қониқарили эмас. Тармоқларнинг ҳолати ўрганилганда ўсимликчилик тармоғида харажатлар 139,25 фоиз, даромадлар 140,89 фоизга, чорвачиликда харажатлар 166,05 фоизга, даромадлар 171,25 фоизга ўсганлигини кўриш мумкин.

Қишлоқ хўжалигини модернизациялаш, уни техник ва технологик янгилаш тармоқни интенсив ривожлантиришнинг асоси.

Ишлаб чиқариш самарадорлиги ва уни ошириш масаласи ҳар доим иқтисодиёт назарияси фанининг долзарб муаммоси сифатида, унинг диққат марказида бўлиб келади. Айниқса ҳозирги пайтда бу масала янада кескин қўйилмоқда. Бунинг сабаби шундаки, ишлаб чиқариш самарадорлигини оширмасдан туриб мамлакатимиз олдида турган муҳим масала мустақил иқтисодий тараққиётни жадаллаштириш вазифасини амалга ошириб бўлмайди. Самарадорликнинг иқтисодий мазмуни сифатида ҳар доим ишлаб чиқаришнинг пировард натижаси билан унга авансланган ресурслар, маблағлар ёки қилинган харажатлар ўртасидаги нисбат тушунилади.

Лекин, турли . социал-иқтисодий тизимлар шароитида шу жамиятнинг мақсадидан келиб чиқиб, самарадорлик муаммосининг туб моҳияти ўзгаради.

Ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш учун унга таъсир қиладиган омилларни ҳам билиш зарурдир.

Ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга бир қанча омиллар таъсир қилади:

Илмий-техник тараққиётни тезлаштириш ва унинг натижаларини тезлик билан ишлаб чиқаришда қўллаш;

Ишлаб чиқаришни рационал жойлаштириш, ихтисослаштириш ва кооперациялаш;

Иқтисодиётнинг таркибий қисмларини ва унинг ташкилий бўғинларини ўзгартириш;

Ишлаб чиқарувчиларни рағбатлантириш ва уларнинг фаоллигини ошириш;

Мавжуд табиий, моддий ва меҳнат ресурсларидан оқилона, тежаб-тергаб фойдаланиш, янги, арзон, сифатли хомашё ва энергия турларини-, экинларнинг янги ҳосилдор навларини, чорва молларининг маҳсулдор зотларини топиб ишлаб чиқаришга жорий қилиш;

Кишиларнинг билим савиясини, малакасини ошириш, етук ишчи ва мутахассислар тайёрлаш.

Бу санаб кўрсатилган омиллар ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш учун таъсир қиладиган асосий ва бутун иқтисодиётнинг барча соҳалари учун умумий омиллардир. Булардан ташқари, аниқ олинган хўжаликларда, тармоқларда ва ҳудудларда самарадорликни оширишнинг шу жойнинг шароитлари хусусиятидан келиб чиқадиган қанчадан-қанча омиллари борки, уларни топиб ишга солиш ва фойдаланиш самарадорликни кескин оширишнинг кенг имкониятлари ҳисобланади. Биз бу ерда ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишнинг ҳамма омиллари тўғрисида батафсил тўхтала олмаймиз. Лекин унинг муҳим ва ҳозирги кунда республикамиз учун долзарб омилларидап бири бўлган илмий техника тараққиёти тўғрисида қисқача тўхталамиз.

Фан-техника тараққиёти фан соҳасидаги ишлаб чиқариш қуроллари, технология, бошқариш ва бошқа кўпгина ўзгаришларни ўз ичига олади. Ҳозирги даврда фан-техника тез суръатлар билан тараққий қилмоқда ва у илгариги техника тараққиётига қараганда бирмунча афзалликларга эгадир.

Ҳозирга даврдаги фан-техника тараққиёти афзаллиги шундаки, илғор мамлакатларда фан янгиликлари тезлик билан ишлаб чиқаришга жорий қилинади, бинобарин фан бевосита ишлаб чиқарувчи кучга айланиб боради.

Ҳозирги даврдаги ишлаб чиқаришнинг техник базасини мустаҳкамлаш электроника, радиоэлектроника, телемеханика, атом энергияси, химия ва бошқа фанларнинг эришган ютуқлари билан бевосита боғлиқдир.

Хуллас, фаннинг зришган ютуқлари ишлаб чиқаришнинг тараққиёти учун ва унинг иқтисодий самарадорлиги учун чексиз имкониятлар очиб беради. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон давлати фан-техника тараққиётига катта эътибор бериб, уни

жадаллаштиришни, техниканинг энг юқори унумдор самарадорликни таъминловчи янги туркумларни, принципиал жиҳатдан янги технологияларни кенг жорий этиш вазифасини кўймоқца. Фан тараққиётининг натижаси ва унинг ишлаб чиқариш билан яқинлашишининг муҳим белгиси такомиллашган, чидамли унумли меҳнат қуроли ва предметларини вужудга келтириш ва ишлаб чиқаришга жорий қилиш ҳисобланади. Ишлаб чиқаришга янги унумли меҳнат қуроли ва сифатли меҳнат предметлари қанча кўп кириб келса жонли меҳнат шунча кўп меҳнат воситаларини ҳаракатга келтиради ва кўп истеъмол қиймати яратади. Давлатнинг инвестиция сиёсати ресурсларни фан-техника тараққиётининг илғор соҳалари бўлган авиация, машинасозлик саноатини, информатика, электроника, атом энергетикаси, ишлаб чиқариш соҳаларини комплекс механизациялаш, автоматлаштириш, янги материалларни яратиш ва буларга ишлов бериш технологияси сингари муҳим йўналишларига жалб қилишга қаратилгандир. Шунинг учун ҳам фан-техника тараққиётининг эволюцион ва революцион шаклларини фарқламоқ лозим. Фан-техника тараққиётининг эволюцион шаклда ривожлашлвд деганда, унинг мавжуд технологияси асосида, машиналар ва ускуналар қисман модернизациялаш **асосида ривожланиши тушунилади.**

Революцион шаклда ривожланиши деганда эса, техникагошг энг сўнги авлодларини қўллаш, принципиал янги технологик тизимга ўтиш тушунилади. Фан-техника тараққиётининг кейинги шаклда ривожланиши юксак самара беради. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон Республикасининг Президенти И.А.Каримов ўзининг асарларида иқтисодиётнинг барча тармоқларини ҳозирги замон фан ва техникасининг энг янги ютуқлари билан қайта қуролаштириш лозимлигини таъкидламоқца. Бунинг учун аввалом бор техника тараққиётининг асосини ташкил этувчи ишлаб чиқаришнинг ҳамма соҳаларини янги, унумдор, арзон техника билан қуролаштирувчи машинасозликни ривожлантиришга эътиборни қаратмоқ лозимдир.

Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши самарадорлигини оширишнинг ҳал қилувчи шарти ҳар бир гектар ердан ва ҳар бир бош молдан олинадиган маҳсулотни кўпайтириш ҳисобланади. Интенсивлаштириш жараёни нафақат бир гектар ерга ёки бир бош молга қўшимча маблағнинг ўсишини билдириб қолмасдан, балки улардан самарали фойдаланишни ҳам билдиради. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини интенсивлаштиришнинг иқтисодий самарадорлиги сарфланган харажатлар ҳажмига таққослаганда ҳар бир гектар ердан арзон ва юқори сифатли маҳсулотни юқори суръатда олишда ифодаланади.

Қишлоқ хўжалигини интенсивлаштириш, унинг йўналишига, суръатига ва самарадорлигига таъсир кўрсатадиган кўп омилларга боғлиқ. Қишлоқ хўжалигини интенсивлаштиришда муҳим омил фан-техника тараққиёти ютуқларини ишлаб чиқаришга тадбиқ этиш бўлиб, у ўз таркибига нафақат машина техникасидаги тараққиётни, балки ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва бошқариш технологиясидаги ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг илғор тажрибаларидан фойдаланишни ҳам киритади.

Тупроққа ишлов беришни яхшилаш, қўшимча органик ва минерал ўғитлар солиш, мелиоратив ишларни ўтказиш, барча комплекс агротехник тадбирларни бажариш тупроқнинг иқтисодий унумдорлигини оширишга, деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотлари ишлаб чиқаришни ўстиришга имкон беради.

Қишлоқ хўжалигини интенсивлаштириш самарадорлигини ошириш йўллари қуйидагилар:

- а). фермер хўжалигида фан-техника тараққиётини ривожлантириш;
- б). Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида инвестиция ва капитал қўйилмаларнинг ўсиши;
- в). Қишлоқ хўжалиги моддий техника базасини мустаҳкамлаш.
- г). ишлаб чиқариш жараёнларини механизациялаштириш даражасини ошириш;
- д). Қишлоқ хўжалигини кимёлаштиришни ривожлантириш (минерал ўғитлар солиш ва кимёвий ўсимликларни ҳимоя қилиш воситаларини қўллаш)

е). Қишлоқ хўжалигини мелиорациялаш (суғориш, захини қочириш, бошқа ишларни ривожлантириш)

ж). Қишлоқ хўжалиги учун кадрлар тайёрлашни такомиллаштириш.

Интенсивлаштиришни изчиллик билан амалга оширишнинг муҳим шarti қишлоқ хўжалигига ажратилган капитал қўйилмаларнинг ўсишидир. Қишлоқ хўжалигида маҳсулот ишлаб чиқаришни аста-секинлик билан саноат асосига ўтказишга имкон берувчи кучнинг иқтисодий потенциалидан фойдаланилади.

Хулоса ва таклифлар

Иқтисодиёт фани ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг икки йўлини бир-биридан фарқ қилади. Биринчи йўл экстенсив ривожланиш йўли бўлиб, маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмининг кўпайиши ишлаб чиқариш жараёнига янги ва янги ресурслар (ер, чорва молларининг сони ва ҳ.к.) жалб қилиш ҳисобига таъминланади. Бунда маҳсулот ҳажмининг кўпайиши асосан ишлаб чиқариш омилларининг кўпайиши ҳисобига юз беради.

Ишлаб чиқариш ресурсларини кўпроқ жалб этиш натижасида ривожлантиришга экстенсив ривожланиш йўли деб баҳо бериш қабул қилинган. Бу йўлнинг имкониятлари чекланган. Чунки барча ишлаб чиқариш ресурслари – ер, сув, меҳнат ресурслари, техника, хомашёлар, барча барчаси чекланган.

Дарҳақиқат, ҳар бир давлатнинг ҳудуди, ер ресурслари чекланган бўлиб, уни хоҳлаганча кўпайтириш мумкин эмас. Ресурслар чекланган ҳолда инсонларнинг, ишлаб чиқариш талаб ва эҳтиёжлари ўсиб боради. Бундай ҳолда ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг бошқа йўлини топиш зарурати туғилади. Бу йўл – интенсив ривожланиш йўлидир.

Қишлоқ хўжалигининг интенсив ривожланиши – бир гектар ер ёки бир бош чорва молига сарфланаётган меҳнат ва моддий сарфларни ошириш эвазига маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтиришдир. Ер бирлиги ёки бир бош чорва молигасарфланадиган меҳнат ва моддий харажатлар самарасиз ўсиши мумкин эмас. Интенсив ривожланишнинг иқтисодий моҳияти шундаки, сарфланаётган меҳнат ва моддий харажатларнинг ўсиши нисбатан олинаётган маҳсулот миқдори тезроқ ўсиши керак. Бошқача қилиб айтганда, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг бир бирлиги таннархи нисбатан камайиб бориши лозим. Интенсив ривожланиш йўлининг имкониятлари чекланмаган бўлиб, ресурслар танқислиги ёки чекланганлиги шароитида жуда муҳим аҳмиятга эга. Шу сабабли ҳам мамлакат иқтисодиёти тармоқларини, жумладан, қишлоқ хўжалигини интенсивлаштириш ҳар бир давлат иқтисодий сиёсатининг асосини ташкил этади.

Фан – техника тараққиёти деганда фаннинг, техниканинг ва технологиянинг барқарор ривожланиб бориши тушунилади. Бошқача қилиб айтганда, фан – техника тараққиёти – мавжуд билимлар натижасида уларнинг бойитилиши ва бойитилган билим асосида янги унимли техникалар, прогрессив технологияларнинг яратилишидир. Олдингисига қараганда унимли техника ва технологиялар яратилиши натижасидагина интенсивлаштириш чексиз ривожлантирилиши мумкин.

Фаннинг ривожланиши натижасида ўсимлик ва чорва ҳайвонларининг янгидан – янги хусусиятлари очилмоқда. Натижада, ушбу янги хусусиятлар талабидан келиб чиққан ҳолда технологиялар ўзгаради ва маҳсулот ишлаб чиқариш кўпаяди. Бу борада фан – техника тараққиётининг ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришга таъсири чекланмаган. Ишлаб чиқаришга қишлоқ хўжалиги экинлари янги навларининг жорий этилиши билан интенсивлаштириш янада кучаяди. Ҳозирда пахта ва буғдойнинг серҳосил навлари яратилмоқда. Бу, ўз навбатида, қишлоқ хўжалигини янги босқичга кўтаради. Ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш ишлаб чиқариш концентрациясини оширади, корхоналарда ишлаб чиқаришни ихтисослаштиришни кучайтиради. Ихтисослашувнинг кучайиши ишлаб чиқаришнинг механизациялашиш жараёнини оширади, маҳсулотлар бирлиги таннархининг нисбатан ошиб кетмаслигини таъминлайди. Бу эса, ишлаб чиқаришнинг иқтисодий самараси ошишига олиб келувчи асосий омиллардан биридир.

Фермер хўжалиги интенсивлаштириш - кўп жиҳатли жараён бўлиб, ҳозирги шароитда ишлаб чиқаришни интенсивлаштиришда қуйидаги омиллар муҳим ҳисобланади:

- 1).Иқтисодий муносабатларни тубдан қайта куриш.
- 2).Етиштирилган маҳсулотларни асраш, уни нобудгарчилигини олдини олиш.
- 3).Фермер хўжалиги ишлаб чиқаришини кимёлаштириш.

- 4). Мелиорациялаш - суғориш, зах қочириш, ерни оҳаклаш, шўрни ювиш тадбирларини ўз вақтида, сифатли амалга ошириш тадбирлари;
- 5). Ресурс талабчанлиги кам бўлган интенсив технологияларни қўллаш..
- 6). Чорва молларининг таркиби сифатини ва уларнинг озуқа базасини яхшилаш.
- 7). Ишлаб чиқаришни жойлаштириш ва ихтисослаштиришни такомиллаштириш.
- 8). Мутахасисларнинг малакасини ошириш.
- 9). Ишлаб чиқаришга фан-техника ютуқлари ва илғорлар тажрибасини тадбиқ этиш.

Ушбу омилларнинг барчасига катта эътибор бериш зарурати мавжуд. Албатта, бу масалаларни тўғри ҳал этиш ишчи ходимларнинг нафақат манфаатдорлигига, балки билим ва тажрибаларига ҳам боғлиқ. Шу сабабли фермер хўжалигида меҳнат қилаётганларнинг билим ва тажрибасини тинмасдан ошириб боришни таъминлаш керак.

Фойдаланилган адабиётлар

I. Ўзбекистон Республикаси қонунлари, Президент фармонлари ва асарлари ҳамда меъёрий ҳужжатлар

1.1. Ўзбекистон Республикаси Қонунлари, кодекслари

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Тошкент «Ўзбекистон», 2001 йил.
2. Ўзбекистон Республикаси Мехнат кодекси Тошкент «Ўзбекистон» 1996 йил
3. Ўзбекистон Республикасининг “Инвестициялар тўғрисида”ги қонуни (янги тахрирда), Тошкент “Адолат”, 1998 йил

1.2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарини қўллаб-қувватлаш, уларни барқарор ишлашнинг таъминлаш ва экспорт салоҳиятини ошириш чора-тадбирлари дастури тўғрисида. 2008 йил 28 ноябрь, ПФ-4058-сон.

1.3. Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари

5. Каримов И.А. “Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси”. “Халқ сўзи” газетаси, 2010 йил 13 ноябрь.
6. Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари // – Т: Ўзбекистон, 2009. – 56 б.
7. Каримов И.А. “2014 йил Ватанамиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади” Тошкент “Ўзбекистон” 2014 йил
8. Каримов И.А. “Бош мақсадимиз – кенг қўламли ислохотлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом эттириш” Халқ сўзи 2015 йил 19-январь
9. Каримов И.А. “Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир”. Халқ сўзи, 2010 йил 28 январь.

1.4. Ўзбекистон Республикаси вазирликлари меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлари

10. Мехнат ресурслари балансини тузиш ва ишга жойлаштиришга муҳтож шахсларни аниқлаш услубияти бўйича ўқув-услубий қўлланма. —Тошкент «Фан» 2002 йил.
11. «Ўзбекистон Республикаси аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органларини хўжалик харажатлари ва уларда ахборот технологияларини яратиш харажатларини қоплаш жамғармасини ташкил этиш ва маблағларни сарфлаш тартиби тўғрисида” Йўриқнома, тошкент 2001 йил, апрел

II. Дарслиklar

12. Абдурахмонов Қ.Х. Мехнат иқтисодиёти. Дарслик. -Тошкент «Мехнат» 2004 йил
13. Абдурахмонов К.Х. Мехнат иқтисодиёти ва социалогияси Дарслик Тошкент «Укитувчи» 2001 йил
14. Абдукаримов Б.А Корхона иқтисодиёти Дарслик Тошкент «Фан» 2005 йил
15. Жураев Ф. Кишлоқ хўжалик корхоналарида ишлаб чиқаришни ташкил этиш Дарслик Тошкент «Истиклол» 2004 йил
16. Корнаи Я. Путь к свободной экономике: (Страстное слово в защиту экономических преобразований). М.: Экономика, 1990. – 26-бет.
17. Назаров А.Ш. Мехнатни ташкил этиш ва нормалаш Дарслик Тошкент «УЎУАЖ» 2004 йил

III Уқув қўлланмалар

18. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг “Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор

мақсадимиздир” ҳамда “Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир” номли маърузаларини ўрганиш бўйича ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. – 2010

19. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг БМТ саммитининг Мингйиллик ривожланиш мақсадларига бағишланган ялпи мажлисидаги нутқини ўрганиш бўйича ўқув-услубий мажмуа. Тошкент: “Иқтисодиёт” нашриёти, 2010. – 146 бет
20. Умурзоков У.П. Кишлоқ хужалик иқтисодиёти ва менежменти ўқув қўлланма Тошкент «Иқтисод-молия» 2008 йил
21. Холмуминов Ш.Р. Моделирование сельского рынка труда. -Т.: «Фан», 1996.
22. Нишон “Умид” фермер хўжалигининг 2013, 2014, 2015 йиллар бизнес режаси ва ишлаб чиқариш ҳисоботлари

Ү. Статистик маълумотлар тўплами

23. Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги маълумотлари. Демографический ежегодник Узбекистана. Т.: 2006. 285-287 стр.
24. Ўзбекистон Республикаси иқтисодиёт вазирлигининг 2013-2015 йиллар ҳисоботи.

Ҳ. Виртуал кутубхона электрон дарсликлари ва ўқув қўлланмалари

25. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. – 2004. – 9-сон.
26. Ўзбекистон иқтисодиётни либераллаштириш ва модернизациялаш йўлида. Экспресс-проспект. (Бекмуродов А.Ш., Беркинов Б.Б., Усмонов Б.Б., Ҳамидов О.М., Ғафуров У.В. ва Нейматов И.У.). - Т.: Иқтисод